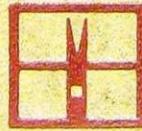


**bratoljub klaić**  
**rječnik**  
**stranih riječi**

**A-Ž**

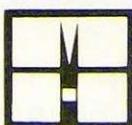


BRATOLJUB KLAIĆ

RJEČNIK  
STRANIH RIJEČI

TUĐICE I POSUĐENICE

Priredio:  
ŽELJKO KLAIĆ



NAKLADNI ZAVOD MH  
Z A G R E B 1 9 7 8

## PREDGOVOR

Ovaj je rječnik daleko nadmašio svoju prvotnu namjenu koja se sastojala u tome da se zainteresiranim čitaocima daju kratka i jasna tumačenja stranih pojmova što se javljaju u našem dnevnom govoru, u štampi ili na radiju (u televiziji) odnosno u bilo kojem drugom popularnom sredstvu međuljudske gorovne ili pisane komunikacije. Razlog ovakvom povećanju ima vrlo mnogo, i teško bi ih bilo sve nabrojiti, no nećemo biti daleko od istine ako rečemo da je glavni razlog — zainteresiranost javnosti za ovakav tip rječnika, što svjedoči činjenica da je on u relativno kratkom vremenu doživio nekoliko izdanja. S druge strane ne možemo ispustiti izvida činjenicu da je rječnik naišao i na priznanje znanstvenih krugova, koji ga često citiraju ne samo u pojedinim djelima nego ga uzimaju i kao građu za izradu drugih bilo dvojezičnih, bilo jednojezičnih rječnika. Valja spomenuti i suradnju čitalaca od kojih mnogi pismeno ili usmeno stavljaju svoje prijedloge za dopune ili izmjene u ovom ili onom području jezičnoga blaga.

U predgovoru drugom izdanju naglašena su dva osnovna principa kojima se podvrgavala redakcija: informativnost i upotrebljivost. Činjenica pak da se rječnik češće nego se moglo očekivati pojavljuje na tržištu u novoj opremi, diktira i treći princip: ažurnost, tj. donošenje pojmova koji su se — da tako kažemo — tek jučer pojavili u našem dnevnom govoru. Taj princip ima, međutim, i jednu slabost: neka se riječ pojavi i nestane, nekoj netko dade samovoljno i nestručno značenje, a neka potječe iz sasvim uskog kruga određene struke i može se obraditi samo najstručnijim objašnjenjima uz upotrebu još nepoznatijih riječi nego je ona sama, pa na taj način postaje još nejasnija. Tu nema druge pomoći nego takvu riječ izostaviti i prepustiti je stručnim rječnicima. A što se ažurnosti tiče, redakcija je nastojala da joj udovolji koliko je god bilo moguće, sve tamo od *bitlza* do *hipija* i *psychodelica*.

Princip informativnosti zadovoljen je također koliko se god moglo više jer su u ovo izdanje unesene i mnoge strane riječi iz naše starije književnosti na koje je autor naišao kao jezični urednik i komentator edicije *Pet stoljeća*

*hrvatske književnosti*. Jedan je tome razlog što naš Akademijin rječnik ne obuhvaća neka djela naših starih pisaca koja su kasnije pronađena, a drugi što naš najnoviji rječnik Matice hrvatske i Matice srpske uvrštava samo one strane riječi »koje su nađene kod pisaca ili su u široj upotrebi u razgovornom jeziku«. No kako naš čitalac mora negdje naći i one strane riječi koje — kako se to obično veli — nemaju »građanskog prava« ili se nalaze u djelima koja nisu ušla u sklop građe za Matičin rječnik (npr. Jovan Sterija Popović, Vladimir Čerina uopće, a Janko Polić Kamov djelomice, i dr.), smatrali smo potrebnim da ih unesemo ovamo, iako — naglašujemo — nismo to učinili u potpunosti, pogotovo što se tiče književnosti do 19. st., jer bi to daleko premašilo pretpostavljeni opseg ove knjige.

Što se tiče upotrebljivosti, smatramo potrebnim dati ove napomene:

a) Pojmovi su unošeni u rječnik uglavnom po sistemu porodica riječi, tj. pod osnovnu riječ, obično imenicu, svrstane su njezine izvedenice (oznaka *izv.*), pridjevi (oznaka *prid.*), glagoli (oznaka *glag.*) i sl., pri čemu je doduše tu i tamo narušen abecedni red unutar same osnovne riječi, ali je zato prikladnim tehničkim sredstvima sačuvana preglednost materijala i olakšano snalaženje u traženju. Gdje se pak izvedenica jako razlikovala od osnovne riječi, donesena je i ona na svom abecednom mjestu i — u najvećem broju slučajeva — upućena na glavnu natuknicu (oznaka *v.*, tj. *vidi!*).

b) U pogledu pravopisne problematike u tuđim riječima neka budu navedeni zaključci Pravopisne komisije o tom pitanju: »Riječi pozajmljene iz grčkoga i latinskoga jezika naročito su česte u naučnoj literaturi, a osobito u terminologiji. One su se već odavno kod nas udomaćile, pa se upotrebljavaju kao naše riječi i pišu se prema izgovoru.« I dalje: »Zajedničke imenice i pridjevi koje smo primili ili koje primamo iz živih stranih jezika u naš jezik ulaze u onom obliku u kojem se čuju i usvajaju i zato se pišu onako kako se izgovaraju.« Ovo je gledište na jednom daljem mjestu modificirano kako slijedi: »Iz posebnih razloga, kada to piscu ili onom koji se služi tuđom riječju bude potrebno (da joj jače istakne značenje i sl.), može se poneka tuda riječ ostaviti i u izvornom obliku, pa se može pisati i *fer* i *fair* (to nije bilo *fair*), *splin* i *spleen* (to je taj njegov *spleen*), *bife* i *buffet*, *solfedo* i *solfeggio*, *lider* i *leader*, *moto* i *motto* itd.« U skladu s ovim pravilima obrađene su strane riječi, osim nekih koje se tome snažno odupiru ili onih koje se u stranom obliku (dosada) jedino i pojavljuju, kod njihova fonetskog oblika, a izvorni je oblik, ukoliko ga je bilo potrebno navoditi, upućen na ponašenu riječ. Prigovori nekih kritičara da je sve strane riječi trebalo donijeti i u originalnom obliku, ne mogu se u cjelini prihvati, jedno jer se strane riječi kod nas (u latinici) danas već velikim dijelom pišu samo fonetski, a drugo jer bi na taj način rječnik mogao ispasti gotovo dvostruko veći. U originalnom su pravopisu dakako donesene sve sentencije, ali im je u zagradama — gdje je to god bilo moguće — označen i izgovor i akcentuacija (katkada samo tamo gdje bi mogla nastati poneka sumnja). Kad se već spominje izgovor, valja dodati da

ponašene strane riječi treba i izgovarati našim glasovima, jer se svako drugačije izgovaranje protivi vjekovnom razvoju našega jezika u primanju i prisvajanju stranih riječi i znači — najblaže rečeno — afektaciju.

c) Iza glavnog pojma, tzv. natuknice ili odrednice, stavljenе su kurzivnim slovima označke jezika iz kojih riječi potječu. Najčešće se tim napomenama označuje jezik za koji se smatra da je bio posljednji posrednik između našeg jezika i tudeg, iako se moglo poći i drugim putem i označiti najstariji izvor, ali — valja naglasiti i na ovom mjestu — ovo nije nikakav stručni rječnik (pa ni etimološki!) i nema visokih znanstvenih pretenzija. Općenito pak, što se tiče etimologija, teren je vrlo klizak, pogotovo što ima podosta izraza za koje znamo sasvim sigurno da su stranoga podrijetla, ali im ne znamo originalnog jezika, te i sam Akademijin rječnik bilježi da su »tamna postanja«. To vrijedi ne samo za stare riječi nego i za one najnovije. Dok npr. jedan poljski rječnik sličan ovome našem tvrdi za *nylon* (najlon) da je složenica od prvih slova riječ *New York* i prvoga sloga imenice *London*, što zvuči veoma uvjerljivo, dotle u djelu Bloch-Wartburg: *Dictionnaire étymologique de la langue française*, IV. izdanje, Paris 1964. doslovno stoji (dakako, u prijevodu!): *nylon* — posuđenica iz engleskog, riječ koju je sugerirao tvorničaru Du Pontu de Nemoursu njegov personal kao ime za tu vrstu vlakna, otkrivenu oko 1939; nastavak podsjeća na nastavak riječi *cotton* »pamuk«, dok bi korijen mogao biti *vinyl* koji se nalazi u bazi brojnih sintetičkih vlakana. — A i sami se Talijani odriču prava na vlasništvo etimologije riječi *pištolj*, koja se izvodila od imena grada *Pistoje* gdje se to oružje navodno najprije proizvodilo, i prihvaćaju češko podrijetlo te riječi: *pištala* — svirala, frula. Neki opet Englezi smatraju da turski *džeferdar* potječe od imena trgovачke kuće Jefferson (*čit. Džeferson*) koja je nekada Turskoj dobavljala oružje, dok naš Abdulah Škaljić (Turcizmi..., Sarajevo 1965) izvodi taj pojam ovako: tur. *cevherdar*, osn. zn. »ono što je dragim kamenjem ukrašeno« < pers. *gewher* (u ar. *ğāvhär*) »drugi kamen, dragulj« i pers. *dār*, prez. osn. od inf. *dāšten* »imati, držati«. Ali ako pogledamo njemačku riječ *Gewehr* (*čit. gevēr*), što znači puška, koliko li smo blizu perzijskom izrazu!

d) Što se tiče akcentuacije, valja napomenuti da je na veliku većinu riječi primijenjen naš četveroakcenatski novoštokavski sistem kako se on još od vremena Vuka Karadžića i Đure Daničića odnosno od ilirskog preporoda upotrebljava u dobrom književnom govoru. To znači, četiri akcenta (dva kratka, silazni i uzlazni: ' i ) i dva duga (silazni i uzlazni: ' i ) s mjestimičnim silaznim dužinama (=) samo iza akcenta. Glavna karakteristika te akcentuacije da silazni akcenti ne mogu stajati u sredini riječi i da naše novostokavske riječi uopće ne mogu imati akcenta na posljednjem slogu, nije ipak još zahvatila sve strane izraze koji su ušli u naš jezik. Takve (nezahvaćene) riječi u velikoj većini nisu u ovom rječniku obilježene akcentima u naslovnom izrazu, nego im je (neštokavski) akcent naznačen u zagradi. Iz različitih je razloga, ponajviše stoga što danas, putem radija i televizije, mnoge strane riječi prije čujemo nego ih vidimo napisane,

proizašla i potreba da se akcenti označe i na stranim sentencijama. I u njima je uglavnom označeno samo *mjesto* akcenta, dok se o kvantiteti tih akcenata (o dužini njihovoj i kratkoći) može diskutirati. Što se tiče akcenata, valja još napomenuti da će se naći poneka razlika između akcenata pobilježenih u ovoj knjizi i akcenata u shvaćanjima nekih naših akcentologa, no to je neizbjježivo zbog širokog prostora našega jezičnog područja i zbog različitih izvora iz kojih su uzimani akcenti. Tako smo npr. ime grada Londona preuzeli preko Nijemaca koji tu riječ akcentuiraju *Londōn*, što u našem štokavskom sistemu mora dati *Lōndōn* (gen. *Londóna*), a ime pisca Jacka Londona primili smo kasnije, vjerojatno više sluhom nego pismom, pa ga (barem mi u Zagrebu) akcentuiramo *Lōnd(o)n*. Bilo međutim kako mu drago, te razlike mogu biti samo vrlo sitne i nimalo »štakavskije« nego su u ovoj knjizi, pri čemu valja dodati da su svjesno izbjegavani tzv. hiperštakavizmi (npr. dubrovačko *komünizam*, *socijálizam*, *àkustika*, *limúnáda*, *diskúsija* i sl.). Što se pak tiče akcenata u stranim sentencijama, tu je primjenjeno naglašavanje kakvo se upotrebljava među nama, a ne kakvo se pretpostavlja za izgovaranje npr. kod Cicerona. No — kako je rečeno — o tom se može diskutirati i takvim diskusijama nikada kraja.

Upotrebljivosti rječnika treba da posluži i »unutarnja« akcentuacija. Kod svih je naime imenica gdje je za to bilo potrebe, pored nominativnog označen i genitivni akcent koji u takvim slučajevima ostaje mjerodavan i za sve druge padeže (u gen. mn. oba su posljednja sloga dugačka). Ako je bilo potrebno označiti i akcent kojega drugog padeža, obično vokativa jedn. i genitiva množ., učinjeno je i to, no u takvim slučajevima valja imati na umu da označeni akcent vrijedi samo za dotični padež. Ukoliko uz neku imenicu nije označeno ništa, akcent je bez promjene. Na žalost je kod glagola bilo nemoguće označiti sve akcenatske promjene u pojedinim oblicima jer bi time ova knjiga bila previše opterećena.

Akcentima odnosno govornim znakovima obilježene su dakako i originalne riječi prema svojim jezičnim pravilima, pa ne valja njihove znakove zamjenjivati s našima (znak koji kod nas označuje dugouzlazni akcent, u češkom jeziku npr. označuje svaku dužinu, u poljskom ponad *o* naznačuje da taj znak valja čitati kao *u*, u grčkom taj znak odgovara nekoliko našem kratkosilaznom akcentu, u francuskom ponad *e* upozorava da taj glas valja izgovarati zatvoreno, itd.).

e) Stanovitu poteškoću predstavljalo je prenošenje grčkih i turskih riječi u našu abecedu jer se ne može od naših čitalaca zahtijevati da poznaju grčko pismo, a s druge strane — u modernoj turskoj latinici neki se znakovi razlikuju od znakova koji su se upotrebljavali u transliteraciji turskih slova dok još Turci nisu pisali vlastitom latinicom. Grčka su slova prenesena našim znakovima s upotrebom *ch* za  $\chi$  i *f* za  $\Phi$  (prije se tu pisalo *ph*), dok su za  $\eta$  (eta) i  $\omega$  (omega) uzeti znakovi  $\bar{e}$  i  $\bar{o}$ , kako to provode i drugi narodi. Kod turskih se riječi činilo prikladnjijim upotrijebiti *dž* za *c* (današnji turski znak za *dž*), odnosno *č* za *ç*, *š* za *ş*, *j* za *y* te *y* za *i* (*i* bez točke). Time doduše nije prihvaćena transliteracija kakva se danas pro-

vodi u znanstvenim djelima, ali je — za ovakav jedan popularan rječnik — očito pogodniji način pisanja naših ljudi koji većinu turskih riječi svaki dan govore i pišu na naš način (*džaba* — *caba*, *džamija* — *cami* i sl.).

f) Značenja pojedinim pojmovima davana su ili prikladnim sažetim definicijama ili odgovarajućim našim riječima, a katkada jednim i drugim. Pri nekim smo pojmovima donijeli i citate, pozivajući se na znanstvene ili političke autoritete, a gdje smo to smatrali potrebnim, naznačili smo — pogotovo uz pojavu neke rjeđe strane riječi kod naših pisaca — i izvor odakle smo riječ ili njezin oblik uzeli. Na taj smo način principima ažurnosti, informativnosti i upotrebljivosti, koje smo postavili kao glavna načela za ovu knjigu, dodali i četvrti princip — dokumentiranost. Na ovaj princip upozoravamo osobito kod stranih citata kojih je mnogo više nego dosada unijeto u ovo izdanje, te dodajemo — ako uz neku, recimo Ciceronovu, sentenciju stoji npr. Šenoino ime, to ne znači da ju je on stvorio, nego da ju je on unio u našu književnost. Time pokušavamo doskočiti praznini u pogledu tzv. »Zitatlexikona« iz djela naših književnika, pri čemu upozoravamo da npr. poznatu Ovidijevu izreku *Est deus in nobis, agitante calescimus illo* upotrebljava barem deset naših pisaca u 19. stoljeću.

I na kraju treba dakako kazati završnu riječ. Može li se u tom pogledu učiniti išta bolje nego citirati narodnog heroja Ognjena Pricu koji je god. 1938. izdao (pod pseudonimom Drag. Kovčić) svoj Rječnik stranih riječi, iz kojega je djela zapravo i potekao ovaj rječnik. Prica je tada napisao: »Potreba jednoga rječnika stranih riječi, koje se upotrebljavaju u hrvatskom jeziku, osjeća se danas više nego ikada. Moderni život sa svojim međunarodnim vezama, u tehničkom i uopće u kulturnom pogledu, uveo je i stalno uvodi u naš jezik strane riječi. A hrvatski je jezik kulturni jezik, jezik naroda, koji već tisuću godina pripada zapadnoevropskom kulturnom krugu. Ovim ne mislim reći da ne treba jezik čistiti od suvišnih stranih riječi. Ondje gdje imamo dobru hrvatsku riječ, nepotrebno je i smiješno upotrebljavati stranu riječ. Ali isto je tako smiješno nastojati izbaciti sve strane riječi iz hrvatskog jezika. To je uostalom i nemoguće, jer jezik nijedne evropske kulture, pa ni hrvatske, ne može biti bez stranih riječi.« Drugim riječima: Zabacimo svaku stranu riječ za koju imamo svoj izraz, ali ne budimo sebični ako nam neka strana riječ naš jezik obogaćuje ili bolje pogađa smisao onoga što želimo reći.

\*

Iako u izdanjima ovakve vrste nije običaj objavljivati građu od koje je rječnik sastavljen, odn. djela koja su konzultirana (takov bi popis bio veoma zamašan), ipak nam valja istaknuti nekoliko djela koja su za ovo izdanje pregledana i upotrijebljena za nadopunu, ispravak ili preradu pojedinih pojmljiva. To su (pored nekih na stranim jezicima):

1. Leksikon Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Zagreb 1974;

2. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb (posljednji svezak objavljen god. 1976);
  3. Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika Srpske akademije nauka i umetnosti (do riječi **kolitva**), Beograd 1975;
  4. Rječnik hrvatskosrpskoga (srpskohrvatskoga) književnog jezika (slova A do K Zagreb i Novi Sad, a slova L do kraja samo Novi Sad; posljednji svezak god. 1976);
  5. Petar Skok: Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb (posljednji svezak objavljen god. 1974);
  6. Rikard Simeon: Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, Zagreb 1969.
- Kao nakladnik ovaj put nastupa Nakladni zavod Matice hrvatske. On je svojim razumijevanjem za produljivanje ugovorenih vremenskih rokova i novčanim pomašanjem omogućio da ova knjiga izade ovakva kakva jest, na čemu mu se i na ovom mjestu zahvaljuju

#### PRIREĐIVAČI

## SKRAĆENICE

<i>alb.</i> — albanski	<i>cig.</i> — ciganski (romski)
<i>amer.</i> — američki (engleski)	<i>crkv.</i> — riječ se upotrebljava u crkvenom jeziku
<i>amat.</i> — riječ se upotrebljava u anatomiji	
<i>ar.</i> — arapski	<i>češ.</i> — češki
<i>aram.</i> — aramejski (jezik kojim se govorilo u Palestini na početku naše ere)	
<i>arhit.</i> — riječ se upotrebljava u arhitekturi	<i>dan.</i> — danski
<i>asir.</i> — asirski	<i>dekl. prid.</i> — deklinacija pridjevska (rijec se mijenja kao pridjev)
<i>astr.</i> — riječ se upotrebljava u astronomiji	<i>dem.</i> — deminutiv (umanjenica)
<i>augm.</i> — augmentativ (uvećanica)	<i>dijal.</i> — riječ dolazi u dijalektu, narječju
<i>austr.</i> — austrijski	<i>dipl.</i> — riječ se upotrebljava u diplomaciji
<i>autom.</i> — riječ se upotrebljava u automobilizmu	
<i>avij.</i> — riječ se upotrebljava u avijaciji	
<i>balk.</i> — izraz udomaćen na Balkanu (a prava mu se etimologija ne može utvrditi)	<i>ekon.</i> — riječ se upotrebljava u ekonomici
<i>bank.</i> — riječ se upotrebljava u bankarstvu	<i>elektr.</i> — riječ se upotrebljava u elektrotehnici
<i>barb.-lat.</i> — barbarsko-latinski	<i>engl.</i> — engleski
<i>bengal.</i> — bengalski	<i>eskim.</i> — eskimski
<i>biol.</i> — riječ se upotrebljava u biologiji	<i>etiop.</i> — etiopski (abesinski)
<i>bot.</i> — riječ se upotrebljava u botanici, označuje biljku	
<i>brazil.</i> — riječ potječe iz Brazila	<i>farm.</i> — riječ se upotrebljava u farmaciji
<i>bug.</i> — bugarski	<i>fen.</i> — fenički
	<i>fil.</i> — riječ se upotrebljava u filozofiji
	<i>fin.</i> — finski
	<i>fiz.</i> — riječ se upotrebljava u fizici
	<i>fiziol.</i> — riječ se upotrebljava u fiziologiji
	<i>flam.</i> — flamanski

**župān**, -ána *polj.* dugačak gornji kaput, šinjel (*v.*); često i: dugački, obično kućni kaput; *isp.* žipon.

**župār** *v.* supar.

**žur**, žúra, *lok.* žúru, *mn.* žúrovi *franc.* (*jour — dan*) privatni popodnevni zabavni sastanak, domjenak; sjedjeljka, posijelo; **žur-fiks** (*franc. fixe* — utvrđen, staljan) staljan dan u tjednu određen za primanje gostiju, dan primanja.

**žurnāda** *v.* žurnata.

**žurnāl**, -ála *franc.* (*journal*) 1. dnevnik, novine, časopis; *danas većinom za tzv. modeblat* (*v.*); 2. knjigovodstveni dnevnik; knjiga u koju se ubilježuje sve finansijsko poslovanje nekog poduzeća u toku dana po kronološkom redu; 3. film koji prikazuje najnovije svjetske događaje »u riječi i slici« (izvodi se obično prije početka glavnog filma); **žurnalist(a)** — novi-

nar; *žen.* **žurnalistkinja** — novinarka; *prid.* **žurnalistički** — novinarski; **žurnalistika**, 3. -ci — 1. novinarstvo; 2. lak novinarski stil; *isto i žurnalizam*, -zma.

**žurnāta** *tal.* (giornata) dnevница, nadnica.

**žužū**, -ùa, *mn.* -ùi, 2. žužúā *franc.* (*joujou*) vrsta igračke; privjesak (uz zlatan lančić i sl.).

**žvègle**, žvègli (*mn. ž. roda*) *njem.* (Schwegel) vrsta pištaljke, frule, sopila; *umanj. žvèglince*; **žvègljár** — svirac, sopilar, sopac, frulaš.

**žvejárín**, -ína *tal.* (sveglierino — pozivanje, opomena; svegliare — probuditi) *dijal.* sat budilica, budilnik, veker, vekerica (*v.*).

**žvèlt** *tal.* (svelto) brz, hitar, čio, žustar, lak, okretan.

**žvenímenat**, -énta *tal.* (svenimento) nesvijest, nesvjestica (Vojnović).

**žvèplo** *njem.* (Schwefel) sumpor; **žvèplen** — sumporan.